

gedaan om Dachau te bereiken. Toen zij terugreden, namen zij behalve de Deken de voorzitter van het Nederlands werkcomité mee dat begin april in Dachau was gevormd: W. A. H. C. Boellaard, begin mei '42 gearresteerd als commandant van de Ordedienst, de OD, in de provincie Utrecht. Boellaard nam een naam- en adreslijst van de in Dachau bevrijde Nederlanders mee en zorgde er onmiddellijk na zijn aankomst (13 mei) voor dat hun familieleden ingelicht werden. Hij deed meer: hij liet de auto die hem vervoerd had, met schoenen, ondergoed, jassen, rookartikelen en chocolade volladen (men onderschatte niet hoeveel moeite het kostte om deze schaarse artikelen binnen enkele dagen bijeen te krijgen), liet hem met dezelfde soldaat en één van de twee kapelaans naar Dachau terugrijden (hij kwam daar op 19 mei aan) en bereikte voorts dat de tien ambulances die op de 17de uit Buchenwald waren teruggekeerd, op de 20ste met nog twee andere naar Dachau vertrokken. In die ambulances werden de acht-en-veertig zieken onder de Nederlandse bevrijden gerepatriceerd – hun terugtocht begon op 23 mei, samen met die van vier-en-veertig andere Nederlanders aan wie de Amerikaanse legerautoriteiten vervoermiddelen ter beschikking hadden gesteld.¹ Er waren toen dus nog een kleine vierhonderd Nederlanders in Dachau over – zij werden begin juni opgehaald door een colonne van enkele tientallen vrachtauto's die door het Militair Gezag aan Boellaard ter beschikking waren gesteld. In die auto's was ook nog plaats voor de in Tittmoning achtergebleven krijgsgevangenen en voor enkele tientallen slachtoffers van de arbeidsinzet.

Nu Sachsenhausen.

Toen de gevangenen van dat kamp in de tweede helft van april door de SS westwaarts werden gedreven, bevonden zich onder hen ca. negenhonderd Nederlanders – van dezen stierven er in de dagen die volgden, ca. zeshonderd (ieder die niet verder kon, werd door de bewakers doodgeschoten). In Mecklenburg stieten de overlevenden op Amerikaanse troepen. Het Franse, het Belgische en het Luxemburgse Rode Kruis waren spoedig ter plaatse – het Nederlandse ontbrak en ook hier verliepen enkele weken voordat voor de bevrijde Nederlanders de nodige transportmiddelen arriveerden. Overal (dat gold ook voor de in Mauthausen bevrijden en voor de groep die uit Neuengamme was geëvacueerd en

¹ Achttien hadden zes dagen eerder Dachau kunnen verlaten met een autobus die hun door de Amerikanen was gelaten; zij kwamen na twee dagen rijden in Eysden aan. Er zijn kleine groepjes bevrijden geweest die ook uit andere kampen geheel op eigen gelegenheid naar Nederland zijn getrokken.